

A SOPRONI EGYETEM BENEDEK ELEK PEDAGÓGIAI KARÁN MEGHIRDETETT ÓVODATÖRTÉNETI PÁLYÁZAT DÍJNYERTES HALLGATÓI MUNKÁI

DOI: 10.17165/TP.2020.1-2.19

ABONYI GABRIELLA¹

Tanulságok és útravaló a magyar óvodapedagógus képzés számára az 1970-es évekből

Az 1970-es évek jelentették az egyik legmeghatározóbb évtizedet a magyar óvodapedagógia történetében. Számos fejlődésnek lehettek tanúi ekkor az óvodaiügyben érintettek. Ebben az időszakban indult virágzásnak az a pedagógia, amely napjainkat is jellemzi. Jelen tanulmány a 70-es évek óvóképzését kívánja feltárni, amely a korszak változásait követve igyekezett reagálni az újonnan felmerülő igényekre. Egy online kérdőíves vizsgálat és két félig strukturált interjú eredményein keresztül tekinthetünk vissza a 40-50 évvel ezelőtti óvóképzés világába, mely tanulságos lehet napjaink képzése számára is.

Szakirodalmi összefoglaló

A kisgyermeknevelésben fontos változásokat hozott az 1971-ben megjelenő központi szabályozó dokumentum, az Óvodai Nevelési Program, amely lefektette az óvodák számára követhető alapelveket. A Program központilag meghatározott értékek közvetítését várta el az óvónőktől. Lényeges fejlődés, hogy a dokumentum kellő pedagógiai-pszichológiai megalapozottsággal készült, lazítva a korábbi politikai ideológiára épülő meglátásain (Komjáthy, 2012). Figyelembe vett olyan szempontokat, mint az egyéni bánásmód, a család és az óvoda kapcsolata, valamint a játék, mint személyiségfejlesztő tevékenység (Molnár et al., 2015). Ezek a korábbinál gyermekközpontúbb személetet tükröznek.

Az 1970-es évekre jellemző volt, hogy addig nem látott arányban vettek részt gyermekek az óvodai nevelésben, mely világszinten is elismertté vált (Komjáthy, 2012). Ez az áramlat

---

¹ Óvodapedagógus BA szakos hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Tanító-és Óvóképző Kar; email: gabicaabonyi@gmail.com

általános pedagógushiányt eredményezett hazánkban. Bár az óvóképzés levelező formában is folyt felsőfokú intézményekben, a helyzet enyhítésére újra szakközépiskolákat indítottak párhuzamosan a már meglévő képzőhelyekkel (Baska és Hegedűs, 2013). A tanulók itt négy évig részesültek oktatásban, ezután munkába állhattak, vagy tovább mélyíthették tudásukat felsőfokon. A képzés kapcsán fontosnak tartom megemlíteni az 1973-74-es központi tantervet. Lényeges kritériumként jelenik meg benne az egységes képzés, és az oktatók között egyeztetést ír elő az átfedések elkerülése érdekében (Mihály et al., 1995). Ez az egység az akkori óvóképzés egészét nézve azonban megkérdőjelezhető. Egyrészt a közép- és felsőfokú tanulmányok is mutatnak különbségeket, másrészt az azonos képzési szintű intézmények között is lehetnek egyéni eltérések.

A párhuzamosan folyó képzések működőképesnek bizonyultak, az 1974-75-ös statisztikai elemzésekből kiderült, hogy az óvodapedagógusok száma megnőtt az évtized elejéhez képest. Ezzel egyidejűleg azonban a gyermekek aránya is jelentősen gyarapodott, a felmérés idején mintegy százezerrel több az 1970-es adatokhoz képest. Ez újabb óvodák létesítését igényelte. Éppen ezért számos helyen továbbra is képesítés nélküli óvók dolgoztak. Fontos szempont, hogy sokan törekedtek megszerezni a szükséges képesítést.

Fentebb szó esett az újonnan bevezetésre kerülő Óvodai Nevelési Programról. Érdeemes még feltárni, hogyan alakult e dokumentum kapcsolata a képzéssel. Leginkább konkrét intézményekre vonatkozó forrásokat lehet áttekinteni a témában. Ezek közé tartozik a Kecskeméti Óvónőképző Intézet 70-es évek elején kiadott évkönyve. Ebben több helyen megjelenik az Óvodai Nevelési Program és az oktatási anyag összehangolásának igénye. Lényegesnek tartják emellett, hogy a hallgatók rendelkezzenek azokkal a képességekkel, mellyel helyesen tudják értelmezni és megvalósítani a Programban foglaltakat (Krajcsovszki szerk., 1972). Másik példát olvashatunk Sebő (1980) írásában, amiben a környezeti nevelés tárgyainak kapcsán merült fel az Óvodai Nevelési Program követelményeihez való igazodás.

Bátran állíthatjuk, hogy az évtizedek során sokat formálódott az óvóképzés. Mind az elméleti, módszertani tárgyak, mind pedig az óvodai gyakorlatok másképpen alakultak az egyes szakaszokban. Az 1970-es évek is ennek egy szelete. A képzésben, tantervekben bekövetkező változások időnként megkérdőjelezhetők, de fontos tudni, hogy e módosulások nem csupán szakmai megalapozottságúak lehetnek. A pedagógusképzés törekvéseit ugyanis mindig meghatározták az aktuális társadalmi elvárások, politikai nézetek, melyeknek a képzőintézmények meg akartak felelni. Ezzel magyarázhatók az esetleges torzulások, különös újítások, minőségbeli „romlások” (Mihály et al., 1995).

A kutatás bemutatása

A szakirodalmi összefoglaló ismereteire alapozva vállalkoztam arra, hogy saját vizsgálatot bonnyolítok le a témában, mélyebbre ásva az érintett kérdésekben.

Módszerek, eszközök

A kutatás során két módszert alkalmaztam. Ezek egyike egy online kérdőív, melyet a közösségi média felületén keresztül továbbítottam a célcsoportnak. A kérdések először háttéradatakra vonatkoztak, majd a képzés konkrét részére irányultak. Néhány esetben rövid javaslatok megfogalmazására is volt lehetőségük a kitöltőknek.

A másik módszer két félig strukturált interjú. Ezeket a kérdőívek áttekintése után készítettem a meglévő eredményekre építve, azok elmélyítésének szándékával. A kérdések többnyire nyílt végűek voltak, bővebb kifejtést igényeltek az alanyoktól.

Minta

A vizsgálatom célcsoportját azok az óvodapedagógusok képezik, akik az 1970-es években folytatták tanulmányaikat valamely magyarországi óvóképző intézményben. A részvételhez nem volt kikötés az, hogy milyen nemű az alany, illetve az sem, hogy milyen fokon és munkarendben végezte tanulmányait.

Az eredmények bemutatása

Kérdőív

A kérdőívet többségében nők (99,3%), míg elenyésző arányban (0,7%) férfiak töltötték ki. A válaszadók 59,8%-a tanult középfokon, 29,1%-a felsőfokon, valamint 11,1% mindkét szinten. Nagyrészüket (84,6%) nappali tagozaton tanult, míg a többiek levelező (11,1%), esti (2%), vagy többféle (2,3%) munkarendben végeztek. A tanulmányok kapcsán először azt tártam fel, hogy mivel voltak elégedettek a résztvevők leginkább az óvóképzés során. A kérdés nyílt végű volt, ezért eltérő válaszok születtek. Ezeket kategóriákba rendezve az *1.sz. táblázatban* ismertetem összegezve.

	Óvodai gyakorlat	Elméleti-módszertani tárgyak	Tanárok	Komplex, sokrétű	Egyéb
Középfok (N=217)	137	63	12	22	9
Felsőfok nappali (N=79)	30	35	16	0	10
Felsőfok levelező, esti (N=45)	2	16	11	2	14

1. sz. táblázat: Elégedettséget kiváltó tényezők a képzés során

(Forrás: saját készítés)

Érdekes tapasztalat, hogy a középfokú képzésben résztvevők elsősorban az óvodai gyakorlatokkal voltak elégedettek, míg a felsőfokon tanulók nagy arányban az elméleti és módszertani oktatás színvonalát, valamint a tanárok szakmai felkészültségét emelték ki. Sebő (1980) kérdőív vizsgálatából is kiderül, hogy az említett időszakban sokkal inkább elégedettek voltak a tanárokkal a felsőfokú képzésen részt vett hallgatók. Többen megemlítették még pozitívként a sokrétű, átfogó képzést. Ezeket döntően a középfokon tanult válaszadók írták. Ez a komplexitás szintén a hosszabb képzési időnek köszönhető, és az óvodai gyakorlatoknak, ahol szinte azonnal tudták alkalmazni a tanultakat. Előfordultak olyan válaszok, amelyeket összegzően egyéb kategóriának neveztem el, mert vagy személyes kérdést érintettek, vagy ritkán fordultak elő. (1.sz. táblázat).

A következő kérdés ezzel szemben azokra a területekre világít rá, amelyek elégedetlenséget szültek a tanulmányok alatt.

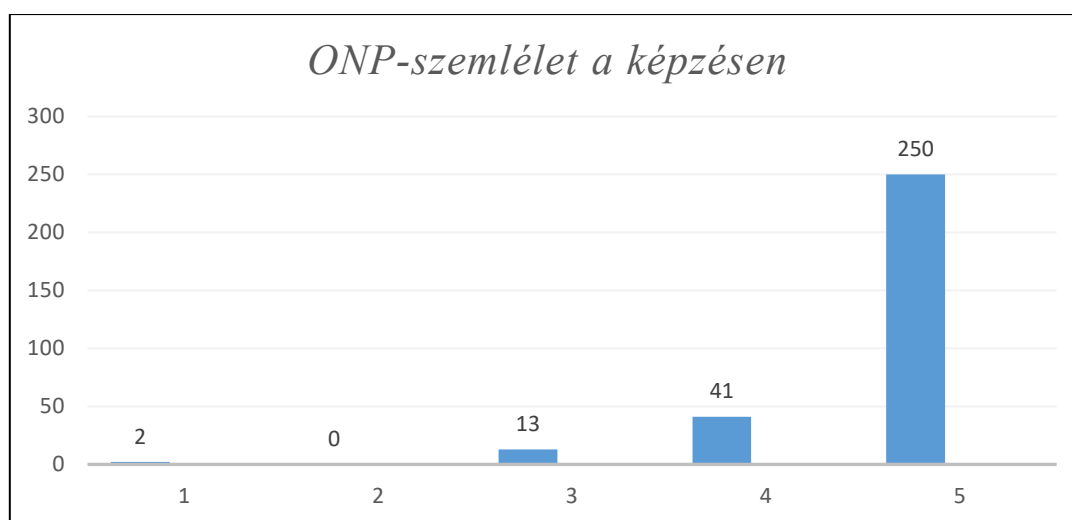
	Szakterületen nem hasznos tárgyak	Hiányosságok	Gyakorlattal összefüggő problémák	Oktatás módja	Egyéb
Középfok (N=217)	13	10	18	16	22
Felsőfok nappali (N=79)	13	10	12	6	14
Felsőfok levelező, esti (N=45)	9	4	8	9	9

2. sz. táblázat: Elégedetlenséget kiváltó tényezők a képzés során

(Forrás: saját készítés)

A 2. sz. táblázatból kiderül, hogy aránylag kevesen akadtak, akik elégedetlenségről számoltak be. Előfordultak azonban olyan ismeretek, melyet a résztvevők szakmai szempontból nem találtak hasznosnak. Ezek közé sorolták az ideológiai-és reáltárgyakat, a nyelvet. Felsőfokon jeleztek többségben, hogy voltak olyan területek, amelyek kimaradtak a képzésből, pedig szükség lett volna rájuk. Ilyenek például az óvodai dokumentációs ismeretek, vagy a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelése. Mindkét szinten megjelentek óvodai gyakorlattal összefüggő elégedetlenségek. Ide sorolható többek között a magas létszámú gyakorlati csoport, a mentorokkal kapcsolatos problémák, valamint az óvodák tárgy-és eszközhiányosságai. Az oktatás módja is mindkét képzési szintnél megjelenő probléma volt. Itt főként az egyes módszertani tárgyakkal és számonkéréssel kapcsolatos nehézségek jelentek meg. Az egyéb kategóriába sorolt elégedetlenségek jelentek meg legnagyobb elemszámban mindegyik képzési formában. Ezek között nehezen kategorizálható, egyéni esetekben előforduló problémák kaptak helyet, például a gyakorlóóvoda távolsága.

Feltártam még, hogy a résztvevők hallottak-e a képzésük alatt az 1971-es Óvodai Nevelési Programról. A válaszadók szinte egyöntetűen (99,7%) tanúsították, hogy megjelent, míg csupán elenyésző (0,3%) volt az, akinek nem volt ismerős a dokumentum a képzés idejéről. Ez jól mutatja, hogy a képzőintézményeknek szinte azonnal sikerült tájékozódni a Programról. Egy ehhez kapcsolódó kérdésben arra voltam kíváncsi, hogy a dokumentum mennyire volt jelentős a képzés szemléletében. A válaszadók ezt egy ötfokú skálán tudták bejelölni.

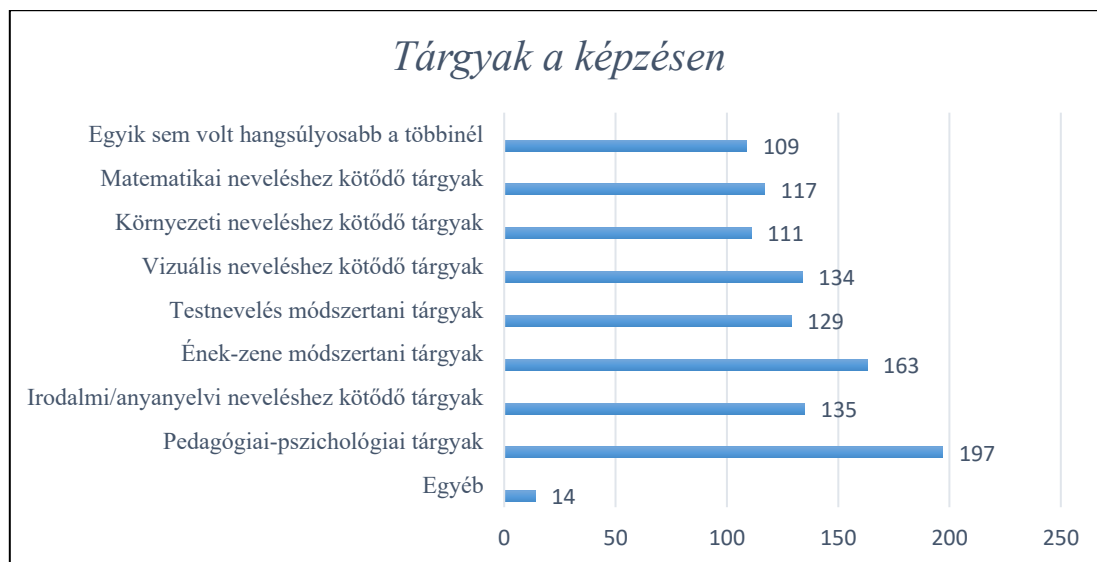

1.sz. ábra: Az 1971-es Óvodai Nevelési Program megjelenése a képzés szemléletében
(Forrás: saját készítés)

Az 1. sz. ábrán látható, hogy a képzőhelyek gyorsan be tudták építeni a Programot a tantervükbe, mind közép-, mind felsőfokon. Az alacsony értékű eltérések feltehetőleg az egyes intézmények hiányosságaként róhatók fel. Középfokon mindez könnyebb feladatot jelentett, ugyanis

a szakközépiskolák ebben az évtizedben, már a dokumentum jegyében kezdték meg működésüket.

A kérdőív arra is kereste a választ, hogy mely tárgyak voltak hangsúlyosabbak a képzés során. A válaszlehetőségeket az akkori foglalkozási ágak és tanulmányok mentén határoztam meg. A kérdésre több választ is megjelölhettek a kitöltők.

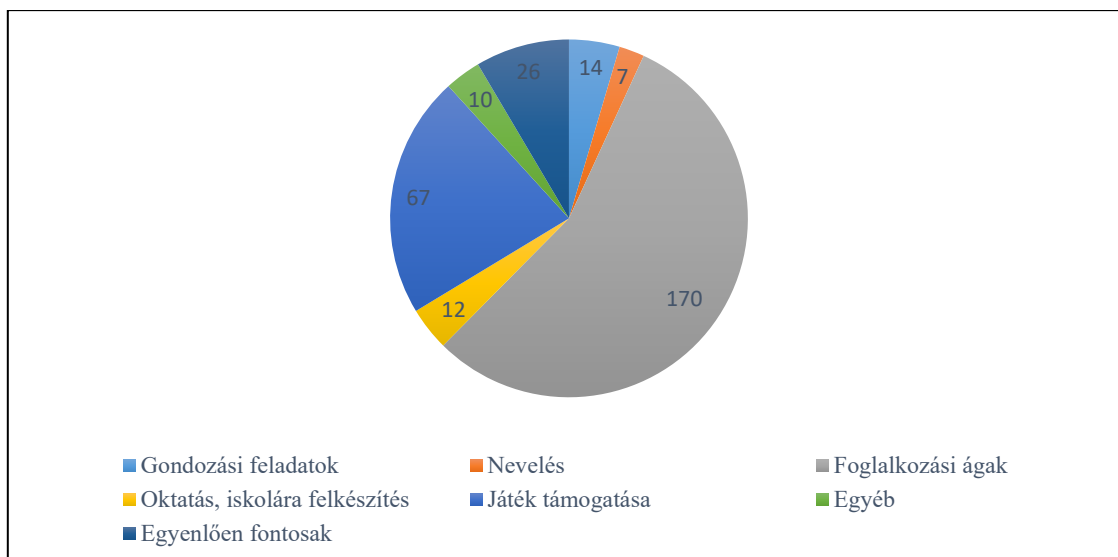
2. sz. ábra: Mely tárgyak voltak leghangsúlyosabbak a képzés során?

(Forrás: saját készítés)

A 2. sz. ábráról leolvashatjuk, hogy a pedagógiai-pszichológiai tárgyak voltak többnyire mérvadóak. Ennek egyrészt oka, hogy a két terület számos tárgyat foglal magába, ahogyan napjaink képzésében is. Másfelől nem hagyható figyelmen kívül Komjáthy (2012) gondolata, miszerint az 1971-es Óvodai Nevelési Program főként ezekre az alapokra támaszkodott. A módszertanok közül az ének-zenei neveléssel kapcsolatos tárgyak végeztek első helyen. Ez azért nem meglepő, mert az óvóképzésben a kezdetektől jelen volt az elvárások között. A diagram mutatja, hogy a környezeti neveléshez kapcsolódó tárgyak kerültek legkevésbé előtérbe. Erre hívja fel Sebő (1980) a figyelmet a 70-es évekbeli vizsgálata kapcsán. Több esetben ugyanis komoly tudáshiány volt tapasztalható a hallgatóknál a környezetismereti foglalkozások vezetésekor.

Eldöntendő kérdésként szerepelt, hogy a résztvevők elegendőnek tartották-e az óvodai gyakorlatokat. Meglepően magas arányban (81,4%) „igen”-t jelöltek, míg csupán kevesen voltak azok (18,6%), akik „nem”-mel válaszoltak. Ez annak tudható, hogy a kitöltők 70,9%-a részt vett középfokú képzésen, amely négy év alatt elegendő gyakorlati lehetőséget adott.

A továbbiakban az óvodai gyakorlat teendői közt kerestem azt a területet, amely a leghangsúlyosabb volt a képzések során.

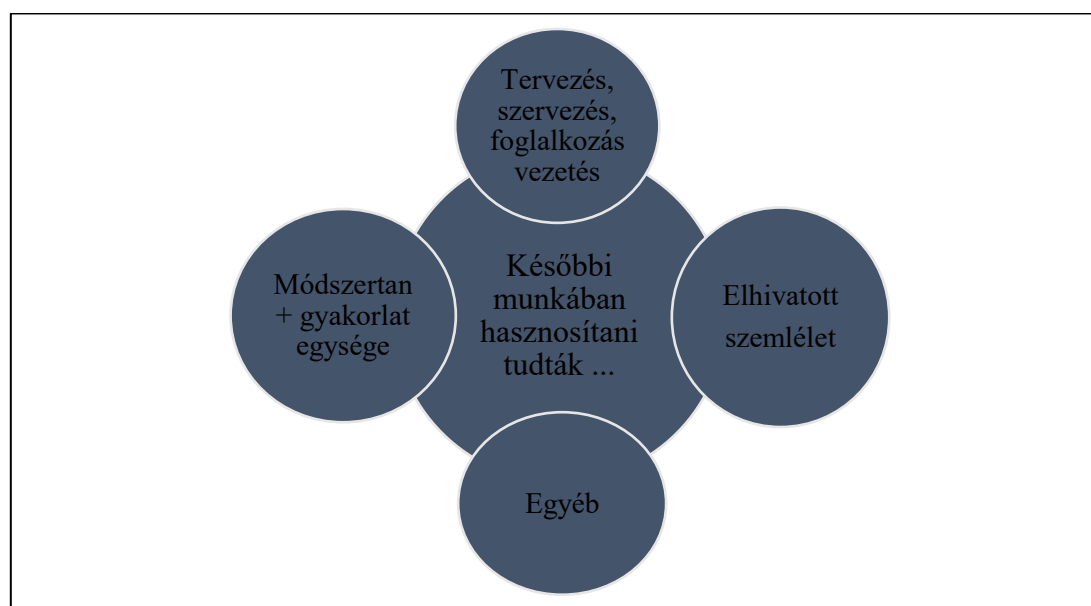

3. sz. ábra: Leghangsúlyosabb területek az óvodai gyakorlatok során

(Forrás: saját készítés)

A 3. sz. ábrán láthatjuk, hogy a válaszadók több mint fele a foglalkozási ágakat jelölte meg legkiemelkedőbb területként. Golyán (2018) leírja, hogy a 71-es Program az óvoda feladatai között megjelöli az iskolai tanulás előkészítését. Ezt a foglalkozási ágak feladatai, tartalma és követelményrendszere alapján kívánja megvalósítani. Nagy szeletet kapott még a játék támogatása, mely szintén tükrözi a 71-es dokumentum szemléletét, vagyis a játék dominanciáját, az abban rejlő lehetőségeket (Bakonyi, 2013).

A következő nyíltvégű kérdés arra irányult, hogy a kitöltő mit tudott leginkább hasznosítani az óvodában abból, amit a képzésen tanult.

4. sz. ábra: Hasznosítható területek az óvóképzésről

(Forrás: saját készítés)

A tervezés, szervezés, foglalkozásvezetés olyan hasznos tudás, amely szakmaspecifikus. Ezek nélkül nem működne az óvodai munka, így okkal kerültek fel a listára (4. sz. ábra). A módszer-tan és gyakorlat egysége is szorosan idekapcsolódik, hiszen ezek adják a keretet, a háttérismereket a megvalósításhoz. Az elhivatott szemlélet megjelenése meglepő eredmény, hiszen korábbi feltételezésem alapján ezt nem a képzésen sajátítják el a pedagógusok. Ennek ellenére valóságos helye van az ábrán, hiszen középfokon a tanulók személyisége korukból adódóan még formálódik, így az óvóképzőknek nagy szerepe van ekkor a hivatástudat kialakításában. Az egyéb kategóriába soroltam minden olyan hasznosítható tudást, amely az említett kategóriákba nem illik. Példának okáért ide tartozik a magabiztosság.

Interjúk

A kérdőív tapasztalatainak ismertetése után áttérek a másik módszerem elemzésére, a félig strukturált interjúkra. Azért folytattam le két szóbeli kikérdezést, mert szeretném összevetni őket a kapott válaszok alapján, melyeket most összefüggően mutatok be.

Az első interjúalany felsőfokon, a Kecskeméti Óvónőképző Intézetben végezte tanulmányait nappali tagozaton. A másik résztvevő középfokon, a balassagyarmati Szántó Kovács János Gimnázium és Szakközépiskolában teljesítette a képzést, szintén nappali tagozaton.

Az óvónők először a képzésükről és a tanáraikról meséltek. A felsőfokon végzett alany hatékonynak tartotta a saját képzését, de úgy véli, még több hangsúlyt kellett volna fektetni a foglalkozás- és tanulásmódszertanra. A tanárokat segítőkészeknek, szakmailag felkészültnek írta le, akik ezzel egyidőben nagy szigorral és elvárásokkal álltak a hallgatók elé. A középfokon végzett óvónő az előzőhöz hasonlóan arról nyilatkozott, hogy magasszintű képzésben volt része. Megosztotta, hogy képzésének erőssége az elmélet és a gyakorlat együttes alkalmazásában rejlett. A tanáraikkal jó kapcsolatot sikerült kialakítani, sok biztatást kaptak tőlük tanulóként. A saját képzését mindkét pedagógus hatékonynak vélte, oktatóikra elsősorban pozitívan emlékeztek vissza.

A folytatásban a résztvevők az óvodai gyakorlataikról meséltek. A felsőfokon végzett alany arról számolt be, hogy az első évben csak megfigyeléseket végeztek, a második évben pedig önállóan vezettek foglalkozásokat. A többi területet (gondozás, nevelési feladatok) nem említette külön. A középfokon tanult résztvevő évközi és nyári gyakorlatokról számolt be. Míg az előbbi hetente egy nap volt, addig az utóbbi évente fokozatosan növekvő mennyiségben, az óvoda életébe bekapcsolódó gyakorlati munkáról szólt.

A továbbiakban a 71-es Óvodai Nevelési Programról kérdeztem a résztvevőket. Arra voltam kíváncsi, hogyan jelentek meg a képzés alatt a benne megfogalmazott elvek. A kérdőív

alapján feltételeztem, hogy szó esett a dokumentumról a tanulmányok alatt. A felsőfokon végzett alany úgy vélte, hogy a képzés alatt kevésbé, a munka világában sokkal inkább jelen volt a Program. A középfokon tanult óvónő ezzel szemben arról számolt be, hogy az utolsó évfolyamokon szinte pontról pontra átvették a Programot, átbeszélték a tartalmát. Itt is igaz lehet, hogy a középfokú képzés a dokumentummal szinte egyidőben jött létre, ezért aszerint kezdte meg működését.

Érdeklődtem még arról, hogy visszatekintve az óvodapedagógusi pályára, mi az, amire mindenképp sort kellett volna keríteni a képzésen. A felsőfokon végzett résztvevő szerint a későbbi óvodai munkában hasznos, ha megismerik az iskolára való felkészítés módszereit. A 71-es Program ugyanis még az óvoda feladatai között megjelöli az iskolai tanulás előkészítését (Golyán, 2018). Továbbá szívesen tanult volna olyan tárgyakat, amelyek segítik a jogszabályok és pályázatok világában, az adminisztrációs munkában való eligazodást. A középfokon végzett pedagógus ezzel ellentétben nem nevezett meg egy olyan területet sem, amely hiányzott volna a képzésből. Meglátása szerint tanulmányai lefedtek mindent, amelyre később szüksége volt az óvodában.

Az interjú zárásaként a résztvevők visszaemlékeztek saját tanulmányaikra és kiemeltek olyan elemeket, amit érdemes lenne alkalmazni a mai felsőoktatásban is. A felsőfokon tanult óvónő szerint fontos, hogy a hallgatók már a gyakorlatok alatt elsajátítsák a gyermekek nevelésében a következetességet és a szabályok betartatását. Javaslat a mentor óvodapedagógusok számára lehet megfontolandó. A középfokú képzésen résztvevő pedagógus szerint lényeges, hogy új és korszerű szemléletben működjenek az óvóképző intézmények. Tanácsként fogalmazza meg, hogy a gyakorlatvezetők elsősorban a jót emeljék ki a hallgatók munkájában. Továbbá javasolja, hogy mind az oktató tanárok, mind a mentorok engedjék a módszertani szabadságot a tevékenységekben. Ezek között vannak, amelyek már több jelenlegi felsőoktatási intézményben is így működnek, azonban általánosan minden főiskolán, egyetemen helytálló elvek lehetnek. Az volt a tapasztalatom, hogy a válaszok sok esetben korreláltak a kérdőív eredményeivel.

Összegzés

Feltáró-leíró jellegű kutatásom az 1970-es évek óvóképzését kívánta részletesen megismerni, amely érdekes tanulságokat hozott eredményül. Az online kérdőív és az óvónőkkel készített interjúk megelevenítették az említett időszak képzésének világát. De mi is lehet mindebből a

tanulság a jelenlegi magyar óvodapedagógus képzés számára? Az 1970-es évek volt az az időszak, amely megalapozta a napjainkban ismert óvodapedagógiai szemléletet. Olyan újdonságokat hozott az évtized a korábbiakhoz képest, amelyek nemzetközi szinten is felkeltették a figyelmet (Komjáthy, 2012). A vizsgálat alanyai, akik ekkor vettek részt a képzésben, az elsők között voltak, akik megtapasztalták ennek hatásait. Az ő meglátásai, sikereik, nehézségeik, visszaigazolásaik egy megjárt életút távlatában azok, amelyekre építhet a jelenleg folyamatosan fejlődő alapszakos képzés. Ez mind tehát az „útravaló”, amit magunkkal vihetünk, ez a tőlük kapott örökségünk, nekünk, a jövő óvodapedagógusainak. Az írásomat Kéri Katalin gondolataival zárom: „*Bárki is válik azonban a 21. században kutatóvá, arról sohasem felejtkezhet el, hogy világunk megőrzését, személyiségünk kibontakoztatását és növendékeink nevelését illetően van mit tanulnunk elődeinktől*” (Kéri 1996, p. 53).

BIBLIOGRÁFIA

- Bakonyi, A. (2013). Értékkövető gondolatok az óvodai nevelés programjaiban. A magyar óvodai nevelés íve 1971–2013 – Szabadi Ilona emlékére, *Neveléstudomány: oktatás - kutatás-innováció*. 1. évf. 4. sz. pp. 34–44. [online] http://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2013/nevelestudomany_2013_4_34-44.pdf [2020. 01. 21.]
- Baska, G. – Hegedűs, J. (2013). *A magyarországi pedagógusképzés története a recepciós hatások tükrében*. [online] http://pedagoguskepzes.elte.hu/images/anyagok/iii1/39_a_magyar_pedkep_tortenete.pdf [2020. 01. 21.]
- Golyán, Sz. (2018). Az óvodás gyermekek védelmében. In: Pilishegyi, P. – Kovácsné, B. É. (Ed.), *Emlékkötet. Dr. Kovács György, a hajdúböszörményi óvodapedagógus-képzés alapítója születésének 90. évfordulójára*, Debreceni Egyetem, Debrecen, p. 384.
- Kéri, K. (1996). *Neveléstörténeti Vázlatok*. Pécs: ORFK Oktatási és Kiképző Központ.
- Komjáthy, Zs. (2012). A magyar óvodatörténet nyilvántartott szakmai folyóiratainak gyermek- és ifjúságképe a 19. századtól napjainkig, *Képzés és Gyakorlat*. 10. évf. 3–4. sz. pp. 221–231.
- Krajcsovszki, J. (Ed., 1972). *Kecskeméti Óvónőképző Intézet Évkönyve. 1969-1972*. Kecskemét: Kecskeméti Óvónőképző Intézet.
- Mihály, I. – Pestiné, D. I. – Szakács, M. (1995). Az óvóképzés tartalmi változásai: tantervelemzés, *Iskolakultúra* 5. évf. 15–16. sz. pp. 10–18.

Molnár, B. – Pálfi, S. – Szerepi, S. – Vargáné, N. A. (2015). Kisgyermekkorai nevelés Magyarországon, *Educatio*. 24. évf. 3. sz. pp. 121–128.

Sebő, J. (1980). *A hivatástudat alakulása az óvónőképzés folyamatában* [Doktori disszertáció]. Szegedi Tudományegyetem, Szarvas.

